

เรื่อง แผนเตรียมรับสถานการณ์ในช่วงฤดูแล้ง ปี ๒๕๖๓

ด้วยกรมอุตุนิยมวิทยาประกาศสิ้นสุดฤดูฝนและเริ่มเข้าสู่ฤดูหนาว เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยตอนบนประสบความแห้งแล้งไปจนถึงเข้าสู่ฤดูร้อนของประเทศไทย ปี ๒๕๖๓ โดยปกติจะเริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นไป ความชื้นในอากาศมีน้อย และมีอากาศร้อนจัด และกรมอุตุนิยมวิทยาได้คาดการณ์ปรากฏการณ์ ENSO (เดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒ ถึงเดือนมกราคม ๒๕๖๓) มีสถานะเป็นภาวะปกติ และคาดว่าปรากฏการณ์ ENSO จะมีสถานะเป็นปกติต่อเนื่องต่อไปถึงกลางปี ๒๕๖๓ สำหรับสถานการณ์น้ำของประเทศไทย ในปี ๒๕๖๒ มีปริมาณน้ำต้นทุนใกล้เคียงกับปี ๒๕๕๘/๕๙ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์น้อย โดยเฉพาะในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา จึงคาดการณ์ว่าสถานการณ์ภัยแล้งใน ปี ๒๕๖๒/๖๓ แนวโน้มจะมีความรุนแรง หากมีการใช้น้ำในแต่ละกิจกรรมไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สำหรับภาคใต้จะยังคงมีฝนตกชุก หนาแน่นทางฝั่งตะวันออกของภาคตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปโดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤศจิกายน และธันวาคม กับจะมีฝนตกหนักหลายพื้นที่และหนักมากบางแห่ง ซึ่งจะทำให้เกิดสภาวะน้ำท่วมฉับพลัน น้ำป่าไหลหลาก รวมทั้งน้ำล้นตลิ่งได้ในบางพื้นที่ ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการป้องกันและลดผลกระทบจากภัยแล้ง ที่จะเกิดขึ้นต่อภาคการประมง กรมประมงจึงได้จัดทำแผนเตรียมรับสถานการณ์ในช่วงฤดูแล้ง ปี ๒๕๖๓ (ด้านประมง) สำหรับใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติด้านการประมง และเตรียมการ ให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่อาจได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ภัยแล้ง ให้เป็นไป อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

ข้อควรปฏิบัติในการเลี้ยงสัตว์น้ำในช่วงฤดูแล้ง

กรณีที่เลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อดิน ดังนี้

๑. ควรปรับลดขนาดการผลิต หรืองดเว้นการเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยทำการตากบ่อและตกแต่งบ่อเลี้ยงในช่วงฤดูแล้งแทน เพื่อเตรียมไว้เลี้ยงสัตว์น้ำในรอบต่อไป
๒. หากจำเป็นต้องเลี้ยงสัตว์น้ำควรคัดเลือกพันธุ์สัตว์น้ำที่มีความแข็งแรง จากฟาร์มผู้ผลิตที่ได้มาตรฐาน และเชื่อถือได้
๓. ควบคุมการใช้น้ำและรักษาปริมาณน้ำในบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำให้มีการสูญเสียน้อยที่สุด ป้องกันการรั่วซึม หรือจัดทำร่มเงาให้กับบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ
๔. จัดเตรียมหาแหล่งน้ำสำรองไว้ใช้เพิ่มเติม
๕. ควรปล่อยสัตว์น้ำลงเลี้ยงในปริมาณหนาแน่นน้อยกว่าปกติ และควรปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำที่มีขนาดใหญ่ เพื่อลดระยะเวลาการเลี้ยงให้น้อยลง
๖. ควรเลือกใช้อาหารสัตว์น้ำที่มีคุณภาพดีและให้ในปริมาณที่เหมาะสม
๗. ลดปริมาณอาหารสัตว์น้ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นอาหารสดเพื่อป้องกันน้ำเน่าเสีย
๘. ต้องเพิ่มความสนใจ สังเกตอาการต่าง ๆ ของสัตว์น้ำที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิด หากมีอาการผิดปกติจะได้แก้ไข และให้การรักษาได้ทันที่
๙. ควรงดเว้นการขนถ่ายสัตว์น้ำ ถ้าจำเป็นต้องระมัดระวังให้มากเนื่องจากจะมีผลกระทบกับการกินอาหาร และการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำโดยตรง

๑๐. จับสัตว์น้ำที่ได้ขนาดขึ้นมาจำหน่ายหรือบริโภค เพื่อลดปริมาณสัตว์น้ำภายในบ่อ

๑๑. ควรหมั่นตรวจสอบสุขภาพสัตว์น้ำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อพบสิ่งผิดปกติ ให้รีบหาสาเหตุและแก้ไขได้ทันที ในขณะที่เดียวกันควรแจ้งให้ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงทราบ เพื่อที่จะได้หามาตรการป้องกันการแพร่กระจายโรค กรณีที่มีสัตว์น้ำป่วยตายควรกำจัดโดยการฝังหรือเผา ไม่ควรทิ้งสัตว์น้ำป่วยในบริเวณบ่อที่เลี้ยงเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการแพร่กระจายเชื้อโรคทำให้การระบาดของโรคเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

กรณีที่เลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง ดังนี้

๑. ควรปรับลดขนาดการผลิต หรืองดเว้นการเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยทำความสะอาดและซ่อมแซมกระชังในช่วงฤดูแล้งแทน เพื่อเตรียมไว้เลี้ยงสัตว์น้ำในรอบต่อไป

๒. หากจำเป็นต้องเลี้ยงสัตว์น้ำควรคัดเลือกพันธุ์สัตว์น้ำที่มีความแข็งแรง จากฟาร์มผู้ผลิตที่ได้มาตรฐาน และเชื่อถือได้

๓. ควรเลือกแหล่งน้ำที่ตั้งกระชังที่มีระดับความลึกเพียงพอ เมื่อตั้งกระชังแล้วพื้นกระชังควรสูงจากพื้นน้ำ ไม่น้อยกว่า ๕๐ เซนติเมตร เพื่อให้ถ่ายเทได้สะดวกตลอดเวลา

๔. ควรจัดวางกระชังให้เหมาะสม ไม่วางชิดกันจนหนาแน่นมากเกินไป เพราะจะไปขัดขวางการไหลของกระแสน้ำ

๕. ควรปล่อยสัตว์น้ำลงเลี้ยงในปริมาณหนาแน่นน้อยกว่าปกติ และควรปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำที่มีขนาดใหญ่ เพื่อลดระยะเวลาการเลี้ยงให้น้อยลง ก่อนปล่อยสัตว์น้ำลงเลี้ยงในกระชัง ควรปรับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะคุณสมบัติของน้ำในภาชนะลำเลี้ยงสัตว์น้ำ ควรมีคุณสมบัติใกล้เคียงกันกับน้ำที่ต้องการปล่อยสัตว์น้ำ เช่น อุณหภูมิ ค่าความ เป็นกรดต่าง เป็นต้น

๖. ควรเลือกใช้อาหารสัตว์น้ำที่มีคุณภาพดีและให้ในปริมาณที่เหมาะสม

๗. ลดปริมาณอาหารสัตว์น้ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นอาหารสดเพื่อป้องกันน้ำเน่าเสีย

๘. ต้องเพิ่มความสนใจ สังเกตอาการต่างๆ ของสัตว์น้ำที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิด หากมีอาการผิดปกติ จะได้แก้ไขและให้การรักษาได้ทันที่

๙. ควรทำความสะอาดกระชังสม่ำเสมอ เพื่อกำจัดตะกอนและเศษอาหาร ซึ่งเป็นการตัดวงจรชีวิตปรสิตและเชื้อโรค นอกจากนี้ช่วยให้กระแสน้ำไหลผ่านกระชังได้ดี มีผลต่อการเจริญเติบโตและสุขภาพสัตว์น้ำ

๑๐. ควรงดเว้นการขนถ่ายสัตว์น้ำ ถ้าจำเป็นต้องระมัดระวังให้มากเนื่องจากจะมีผลกระทบกับการกินอาหารและการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำโดยตรง

๑๑. จับสัตว์น้ำที่ได้ขนาดขึ้นมาจำหน่ายหรือบริโภค เพื่อลดปริมาณสัตว์น้ำภายในกระชัง

๑๒. ควรหมั่นตรวจสอบสุขภาพสัตว์น้ำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อพบสิ่งผิดปกติ ให้รีบหาสาเหตุและแก้ไขทันที ในขณะที่เดียวกันควรแจ้งให้ผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงทราบ เพื่อที่จะได้หามาตรการป้องกันการแพร่กระจายโรค กรณีที่มีสัตว์น้ำป่วยตายควรกำจัดโดยการฝังหรือเผา ไม่ควรทิ้งสัตว์น้ำป่วยในบริเวณแม่น้ำที่เลี้ยงเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็น การแพร่กระจายเชื้อโรคทำให้การระบาดของโรคเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

การเฝ้าระวังโรคสัตว์น้ำในช่วงฤดูแล้ง

เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งอุณหภูมิอากาศและน้ำสูงขึ้นมาก ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำต่างๆ ลดน้อยลง ช่วงนี้ถ้ามีฝนตกอุณหภูมิอากาศและน้ำจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สภาวะต่างๆ ดังกล่าว จะมีผลกระทบต่อสุขภาพสัตว์น้ำที่เลี้ยงโดยตรง โดยทำให้สัตว์น้ำเครียด อ่อนแอและยอมรับเชื้อโรคได้ง่าย โดยเฉพาะการเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังในแม่น้ำ ลำน้ำสาขา อ่างเก็บน้ำ และคลองส่งน้ำต่าง

โรคที่ควรเฝ้าระวังในหน้าร้อน ได้แก่ โรคที่เกิดจากปรสิต เช่น เห็บกระชัง ปลิงใส เห็บปลา เหาปลา และหมัดปลา เป็นต้น โรคที่เกิดจากแบคทีเรีย เช่น สเตรปโตคอคคัส (*Streptococcus* sp.) แอโรโมนาส (*Aeromonas hydrophila*) วิบริโอ (*Vibrio* sp.) เป็นต้น แบคทีเรียดังกล่าว จัดอยู่ในกลุ่มแบคทีเรียนักฉวยโอกาส (Opportunistic bacteria) ที่พบและอาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำทั่วไป โดยจะเข้าทำอันตรายสัตว์น้ำเมื่อสัตว์น้ำอ่อนแอ และสามารถแพร่กระจายได้รวดเร็วโดยผ่านกระแสเลือดที่กระจายอยู่ทั่วตัว

ความรุนแรงของโรค ขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของสัตว์น้ำ ถ้าสัตว์น้ำมีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ ในขณะที่สภาพแวดล้อม (คุณภาพน้ำ) เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วหรือมีคุณสมบัติของน้ำไม่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ

สัตว์น้ำที่มีปรสิตจะมีลักษณะอาการ ว่ายน้ำผิดปกติ ว่ายแฉลบ หรือรวมกลุ่มที่ผิวน้ำ หายใจถี่ มีจุดแดงแผล ถลอกตามผิวหนังตัว เป็นต้น

สัตว์น้ำที่ติดเชื้อแบคทีเรียจะมีลักษณะอาการ ซึม ไม่กินอาหาร ว่ายน้ำควงสว่าง มีแผลเลือดออกตามผิวหนังตัวและอวัยวะต่างๆ มีตุ่มฝีที่บริเวณใต้คางและผิวหนังตัว ตาขุ่น โปน ครีบกร่อน ท้องบวม เป็นต้น

การรักษาโรค

๑. โรคปรสิต การตัดวงจรชีวิตปรสิต ให้กำจัดตะกอนและเศษอาหารที่เกาะติดตามกระชังซึ่งเป็นแหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัยและที่สืบพันธุ์วางไข่ และใช้สารเคมี เช่น ไตรคลอโรฟอน (กลุ่มยาฆ่าแมลง) เข้มข้น ๐.๕-๐-๐.๗๕ ส่วนในล้านส่วน (๐.๕๐-๐.๗๕ กรัมต่อปริมาตรน้ำ ๑ ตัน) ทำทุกๆ ๑ สัปดาห์ ทำซ้ำติดต่อกัน ๓-๔ ครั้ง หรือ แซในฟอร์มาลิน เข้มข้น ๒๐๐-๒๕๐ ส่วนในล้านส่วน (๒๐๐-๒๕๐ มิลลิลิตร (ซีซี) ต่อปริมาตรน้ำ ๑ ตัน) นาน ๑๕-๓๐ นาที ถ้าเป็นปลาที่เลี้ยงในกระชัง ควรนำปลาขึ้นจากกระชังชั่วคราว พักใส่ถังหรือบ่อ หรือใช้ผ้าใบล้อมกระชังปลา แล้วจึงใช้สารเคมี ไม่ควรใส่ยาหรือสารเคมีลงในแหล่งน้ำโดยตรง

๒. โรคติดเชื้อแบคทีเรีย ใช้ยาต้านจุลชีพ ผสมอาหารให้กินตามคำแนะนำในฉลากยา

 รายการยาและสารเคมีต้องห้าม และยาต้านจุลชีพที่ได้รับอนุญาต ให้ใช้สำหรับสัตว์น้ำ
ตามประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ดังนี้

ยาและสารเคมีต้องห้าม

๑. คลอแรมฟินิคอล (Chloramphenicol)
๒. ไนโตรฟูราโซน (Nitrofurazone)
๓. ไนโตรฟูแรนโทอิน (Nitrofurantoin)
๔. ฟิวราโซลิโดน (Furazolidone)
๕. ฟิวแรลทาโดน (Furaltadone)
๖. มาลาไคท์ กรีน (Malachite Green)

ยาต้านจุลชีพที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สำหรับสัตว์น้ำ

จากการตรวจสอบฐานข้อมูลโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) กระทรวงสาธารณสุข พบว่า มีทะเบียนตำรับยาต้านจุลชีพขึ้นทะเบียน ได้รับอนุญาตให้ใช้สำหรับสัตว์น้ำ แบ่งเป็น ตำรับยาเดี่ยว (มีตัวยาสำคัญ ๗ ตัวยา) และตำรับยาผสม (มีตัวยาสำคัญผสม ๕ ชนิด) ดังนี้

ตำรับยาเดี่ยว มีตัวยาสำคัญ ๗ ตัวยา

๑. Amoxicillin
๒. Enrofloxacin (เฉพาะปลาเท่านั้น)
๓. Oxytetracycline
๔. Sarafloxacin
๕. Oxolinic acid
๖. Toltrazuril
๗. Sulfamonomethoxine Sodium

ตำรายาผสม มีตัวยาสำคัญผสม ๕ ชนิด

๑. Sulfadiazine + trimethoprim
๒. Sulfadimethoxine sodium + trimethoprim
๓. Sulfadimethoxine sodium + ormethoprim
๔. Sulfamonomethoxine + trimethoprim
๕. Sulfadimidine + trimethoprim